

SHAXSNING RIVOJLANISHIDA VIRTUAL MUHITNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Isaqjonova Oydinoy Azizbek qizi
Andijon davlat pedagogika instituti
2- bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolamizda virtual muhit, haqiqiy dunyo o‘zaro ta’siri va tajribalarini taqlid qiluvchi raqamli makon sifatida, odamlarning fikrlari, his-tuyg‘ulari va xatti-harakatlariga ta’sir qilishi mumkin bo‘lgan bir qator psixologik xususiyatlarni namoyish etadi. Virtual muhitning psixologik xususiyatlari borasida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: virtual muhit, internet, virtual borliq, tobelik, elektron, psixologik ta’sir, kibermaydon, informatsion madaniyat.

Hozirgi biz yashab turgan dunyoda texnologiyalar misli ko‘rilmagan darajada juda ham tezlik bilan rivojlanib bormoqda. Internetning afzalliklari haqida hamma biladi, aksariyat odamlar undan ma’lumot qidirish, balki virtual olamga haqiqatdan qochish uchun ham foydalanadilar. Biz uchun bu boshqa dunyoga tashrif buyurish, dam olish, va muammolardan tanaffus qilish imkoniyatini beradi. Ammo uning ko‘plab salbiy tomonlari ham yo‘q emas. Virtual muhit, haqiqiy dunyo o‘zaro ta’siri va tajribalarini taqlid qiluvchi raqamli makon sifatida, odamlarning fikrlari, his-tuyg‘ulari va xatti-harakatlariga ta’sir qilishi mumkin bo‘lgan bir qator psixologik xususiyatlarni namoyish etadi.

XXI asr bolalari kamyuter o‘yinlari olami hamda ijtimoiy tarmoqlar kengayib borayotgan davrda o‘tib, ulg‘aymoqda. Bu quvonarli holat albatta. Lekin har narsaniyam o‘z me’yori bo‘lmog‘i zarur. Bolalar virtual olamning haqiqiy olam emasligini bilib borishlari shart. Chunki internetdan ko‘p foydalanish, o‘smir shaxsida “o‘qish” va “o‘rganish” ga intilish o‘rniga “izlash” ni afzal ko‘rishni yuzaga keltiradi va internetga qaram shaxslarga aylanadi.

Virtual muhitning asosiy psixologik xususiyatlaridan biri mavjudlik hissi bo‘lib, virtual dunyoda “bor bo‘lish” hissini anglatadi. Ushbu mavjudlik hissi virtual muhit bilan kuchli hissiy aloqani yaratishi va foydalanuvchilar uchun umumiy immersiv tajribani oshirishi mumkin. Ko‘pincha avatarlar, chat funksiyalari va ko‘p o‘yinchi o‘yinlari orqali boshqa foydalanuvchilar bilan ijtimoiy muloqotga imkon beradi. Ushbu virtual makonlarda ijtimoiy mavjudlik hissi real dunyodagi ijtimoiy o‘zaro ta’sirlarni taqlid qilishi va foydalanuvchilar o‘rtasida aloqa va tegishlilik hissini kuchaytirishi mumkin. Virtual muhit shaxslarga jinsi, tashqi ko‘rinishi, shaxsiyati va ijtimoiy rollari kabi o‘z shaxsiyatining turli jihatlarni o‘rganish va tajriba o‘tkazish imkoniyatini beradi. Shaxsni o‘rganishning bu jihati o‘z-o‘zini kashf qilish va shaxsiy o‘ziga olib kelishi mumkin. Umumiy oladigon bo‘lsak ushbu holatda internetga berilib ketgan har bir shaxs o‘zini boshqalar bilan teng ifoda etish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Har bir shaxs – mavqei, salomatligi, millati, jinsi, va boshqa holatlardan qat’iy nazar – teng darajada barcha uchun barobar o‘yin maydonida doimiy bir xil qoidalar bo‘yicha o‘yinni boshlaydi. Bu holatda kim bilan muloqotda bo‘lmang geografik masofalar hech qanday ahamiyatga ega bo‘lmaydi. Masalan: Yevropami, Avstraliyami, Turkiyami baribir, serverda bamaylixotir suhbatlashish mumkin. Umuman olganda, dunyo huddi torayib qolgandek tuyuladi. Bu muhitda odamlar o‘zlarining avatarlari’ profillari va o‘zaro ta’siri orqali o‘zlarini boshqalarga qanday ko‘rsatishini nazorat qiladi. O‘z imidjini boshqarish qobiliyati o‘z-o‘zini hurmat qilish, ijtimoiy munosabatlar va boshqalarning idrokiga ta’sir qilishi mumkin. Ayniqsa hozirgi davrda jahonning qator davlatlarida o‘z salbiy ta’sirlarini namoyon etib ulgurgan. Internet tarmog‘idan bolalarni himoya qilishga xizmat qiluvchi texnik imkoniyatlar mavjud. Ular maxsus dasturlar bo‘lib, aynan salbiy ta’sir etuvchi, axloqsiz, yomon odatlarni targ‘ib qiluvchi sayitlarning ochilishiga yo‘l bermaydi.

“Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim, fan, innovatsiya va ilmiy tadqiqotlarning salmoqli natijalari: muammo va yechimlar” mavzusida Respublika ilmiy anjuman to’plam materiallari 2024-yil 19-aprel kun.

Virtual muhitlar quvonch, hayajon, qo’rquv, umidsizlik va g’azab kabi turli xil his-tuyg’ularni uyg’otishi mumkin. Ushbu makondagi dizayn, tarkib va o’zaro ta’sirlar hissiy javoblarni keltirib chiqarishi va foydalanuvchilarning umumiy tajribasini shakllantirishi mumkin. virtual muhitlarning immersiv tabiati, mukofot tizimlari, ijtimoiy o’zaro ta’sirlar va jozibador kontentning mavjudligi bilan bir qatorda, ba’zi odamlarda giyohvandlik xatti-harakatlari va haddan tashqari foydalanish naqshlarining rivojlanishiga yordam berishi mumkin. Ko’p yillardan buyon jahondagi ko’plab mutaxassis olimlar zamonaviy kommunikatsiya qurilmalarining inson markaziy asab tizimiga salbiy elektr-magnit ta’siri mavjudligini takidlab o’tishgan. Bu ayniqsa bolalarning asab tizimiga, organizmiga kuchli ta’sir etadi. Juda ham jizzaki, tajovuskor, asabiy va injiq bo’lib qoladi. Shuningdek tangani ikki tarafi bo’lganidek kompyuter o’yinlarini faqatgina yomon tarafi emas balki yaxshi tomonlarini ham ko’rishimiz mumkin. Masalan: xotirani yaxshilaydi – o’yin o’ynash jarayonida buyumlar va odamlarning holatiga diqqat qilishni o’rganadi. Kompyuterdagi o’yinlarni klaviatura va sichqoncha yordamida o’ynagani uchun qo’lning mayda motorikalari yaxshi rivojlanadi.

Yuqorida aytib o’tganimizdek, har bir narsaning ijobiy va salbiy tarafi bor. Bola uchun asosiy qoida me’yor hamda vaqt chegarasini bilishidir. Aynan shu odat foyda zararni ajratib turadi.

Bolalarni virtual muhitdan olib chiqish uchun quyidagi yo’llardan foydalanishimiz mumkin.

- ✓ Ota-ona bolani doimiy nazorat qilishi
- ✓ Kuniga 30 daqiqadan ortiq kompyuter o’ynashga ruxsat bermaslik
- ✓ Bola bilan do’stona munosabatda bo’lish va u bilan vaqt ajratib birga shug’ullanish
- ✓ Bolani bo’sh vaqtini mazmunli tashkil etish. Uni kitob o’qitish, sport yoki ijod qilishga qiziqtirish
- ✓ Bolani motivatsiyasini rivojlantirish, uni rag’batlantirib turish
- ✓ Tobe bo’lgan bolalarga birdaniga kompyuter o’yinlarini o’ynashni cheklash mumkin emas. Aksincha kompyuter o’yinlari o’ynash vaqtini har kuni kamaytirib borish bilan tobelikdan halos qilinadi.

Xulosa qilib aytganda virtual muhitning ushbu psixologik xususiyatlarini tushunish foydalanuvchilar, ishlab chiqaruvchilar va tadqiqotchilar uchun virtual makonlarda mas’uliyatli foydalanish, farovonlik va axloqiy amaliyotlarni rivojlantirish uchun juda muhimdir. Ushbu psixologik omillarning patentsional ta’sirini tan olgan holda, odamlar virtual muhit bilan ongli va qastdan shug’ullanishlari mumkin. Ayrim hollarda virtuallashuv jarayonining jadallashishi o’smirda ijtimoiy munosabatlarni yomon kechishiga olib kelishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jalilovna, M. M.(2024). Shaxsga yo’naltirilgan ta’lim modelini amalga oshirish uchun tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyalari. ijtimoiy fanlarda innovatsiya onlayn ilmiy jurnali, 4(2), 130-133.
2. Otabaeva, F. T. (2019) . Technology using the case- study method in the study of computer graphics.
3. O’g’li, A. N. K. (2021). O’smirlarda axborot – psixologik xavsizlikni taminlashning ijtimoiy - psixologik imkoniyatlari.
4. Utanova, U. (2021). “Kompyuter axborot madaniyati”- submadaniyatning vjudga kelishi.
5. Xosilbekovna, S. F. (2024). Psixologik holatlarga tushishni oldingi olish. *Образование наука и инновационные идеи в мире*, 39(4), 56-58.